

הדרך - סיכום התבוננות בתיאורי 'הדרך האחרונה' ד"ר אורנה דובדבני

על פי 'מילוג' דרך היא :

- נתיב, מעבר... לתנועת בני־אדם או כלי־רכב
- כלל הפעולות שאדם עושה כדי להגיע למקום מסוים
- הצורה בה דברים נעשים, גישה, אופן.

דרכם של קורצ'אק, סטפה, המחנכים והחניכים מבית־היתומים לכיכר השילוחים ומשם – לקרונות, מכונה 'הדרך האחרונה', לומר שלמעשה היו אלה נידונים למוות שהלכו בדרך אל מותם.

בכל הליכה בדרך, ויתירה מכך – הליכה משותפת של קבוצת אנשים שותפי־גורל – מתחוללים תהליכים שונים. אלה באים לידי ביטוי הן בפעולות שונות שאנשים עושים במהלכה – מעשים המעידים לא רק על הלך־רוחם אלא על אופיים ומהותם של האנשים, והן – במהותה של הקבוצה כולה.

דרכם האחרונה של קורצ'אק, סטפה, צוות בית־היתומים והילדים, היא אותה הדרך בה הלכו אלפי יהודים, לפנייהם ואחריהם. יחד עם זאת – הליכתם של באי בית־היתומים, וקורצ'אק בראשם – יצרה את מיתוס 'הדרך האחרונה'. המיתוס, שנוצר ועלה מתוך 'הדרך האחרונה', הפך את כוונת הצוררים. מעשיהם נועדו להשמיד, אולם אותה דרך אחרונה בה שלחו את את קורצ'אק, מחנכיו וחניכיו, הפכה את האנשים ואת הרעיונות לאורם חיו – לנצחיים. מהדרך ומההולכים בה – לא ניתן עוד להתעלם לעולם. הליכתם אל האבדון הופכת, למעשה, להליכה אל הנצח.

כפי שעולה מתוך התיאורים הרבים והשונים, לאורך 'הדרך האחרונה' הולכת דמותו של יאנוש קורצ'אק ומתעצמת למימדי ענק, הופכת לדמות סימלית, אגדית, אשר תחת כנפיה מסתופפים כל ההולכים באותה דרך, ואותה אגדה נותנת משנה משמעות לכולם. יש המשווים 'דרך אחרונה' זו לדרכו האחרונה של ישו – ה'ויה דלורזה', שיצרה משהו חדש בעולם, אשר בעת התרחשותה לא ניתן היה לדעת איזה שינוי תודעתי היא תיצור.

מיתוס 'הדרך האחרונה' נוצר מתוך ההליכה בדרך, ועולה מתוך תיאורי אירועים, אשר, לפי כותבים שונים, התרחשו במהלכה: קורצ'אק נושא בכיסו חומרי עזרה־ראשונה, וממהר להגיש עזרה לילדים שנפצעו בדרך; צעידת מחאה עם דגל בראש מורם ובשירה; תגובות הצופים מהצד – בכי, הצדעה, זעזוע. רוב תיאורי הדרך מסתיימים בקרון הרכבת. התיאורים לא המשיכו לתוך טרבלינקא. לא נדרש תיאור המוות הפיזי כדי ליצור את המיתוס.

במהלך הדרך עוברים ההולכים תהליך של מעבר מזהות אישית־אנושית לזהות קולקטיבית של עם. בעודם הולכים בדרך אל מותם, הולכת זהותם האישית ומתפוגגת. לא חשוב עוד מה גילם של

הדרך האחרונה סיפורו של מיתוס

ההולכים, מה היו חלומותיהם ותקוותיהם מה עשו בחייהם, מה השיגו, עד כמה היו ידועים ומה היה שמם. כל שנותר הוא – היותם יהודים – שייכותם לקולקטיב אשר שמו וזהותו הינם "העם היהודי".

'הדרך האחרונה' הוא מיתוס המתייחד, בין היתר, בכך שלראשונה נכתב עוד בגטו עצמו, כמעט בזמן אמת, שעה שעוד יהודים רבים עמדו לפני הליכה באותה דרך עצמה – ואליהם הוא נועד. הכתיבה הראשונית נכתבה בשפה הפולנית על ידי אנשים ששהו אותה שעה בגטו, כשהמטרה היא לחזק את רוחם של הקוראים, לתת להם דוגמה להיאחז בה של אדם יהודי כמותם שמצא את הדרך לשמור על זהותו וכבודו אף-על-פי-כן ולמרות הכל.

תיאורים מאוחרים יותר נועדו לתעד ולשמר בזיכרון הקולקטיבי את הזוועות שחוללו הנאצים ועזריהם, כאשר סיפורם של קורצ'אק ובאי בית־היתומים מהווה דוגמה לאטימות ליבם ולאכזריותם. כותבים אחדים שילבו בתיאוריהם ביקורת חברתית נוקבת גם על הקהילה היהודית עצמה, גם על הקהילייה הבינלאומית שעמדה בחיבוק ידיים.

'הדרך האחרונה' הפכה למיתוס בזכות עצמו, אשר לעיתים מאפיל על דרך חייו של קורצ'אק. הליכתו זו ב'דרך האחרונה' אל מותו הפכה לסמל לכל הנרצחים באותם ימים בגטו וארשה, גם אלה ששם לא נודע ולא נותר אות וסימן אישי לחייהם ולמותם.